O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
PREZIDENTI HUZURIDAGI
DAVLAT SIYOSATI VA BOSHQARUVI
AKADEMIYASI

JAMIYAT VA BOSHQARUV

Общество и управление / Society and Administration

2026/3(113)

1997-yildan nashr etiladi

ISSN: 2181-7340
E-ISSN: 3093-9208

Toshkent – 2026

PROFESSIONAL TA'LIM SOHASIDA DAVLAT SIYOSATI JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Malika GAYBIYEVA,
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada O'zbekistonda professional ta'lim sohasida davlat siyosatini takomillashtirishning dolzarb masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda professional ta'lim tizimining 2019–2020-yillarda shakllangan me'yoriy-huquqiy asoslari, tizimning joriy holati, uning mehnat bozori bilan o'zaro bog'liqligi hamda mavjud muammolarning institutsional sabablari o'rganilgan. Statistik, hujjatli va qiyosiy tahlil usullaridan foydalangan holda professional ta'lim tizimining yuqori qamrov darajasi bilan yoshlar bandligi o'rtasidagi tafovut aniqlangan. Tadqiqot natijalari ish beruvchilarning ta'lim jarayoniga yetarli darajada institutsional jalb etilmagani, moliyalashtirish mexanizmlarining ta'lim natijalariga to'liq bog'lanmagani va mustaqil sertifikatlashtirish tizimining yetarlicha rivojlanmagani asosiy tizimli muammolar ekanini ko'rsatdi. Xalqaro tajriba asosida professional ta'lim siyosatini takomillashtirishning to'rt blokli modeli — boshqaruv, ish beruvchi bilan hamkorlik, natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish va mustaqil sifatni baholash — taklif etilgan. Mazkur model professional ta'lim tizimining miqdoriy qamrovini mehnat bozoridagi real natijalarga aylantirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: *professional ta'lim, davlat siyosati, kasb-hunar ta'limi, mehnat bozori, yoshlar bandligi, ish beruvchilar, natijaga yo'naltirilgan moliyalashtirish, mustaqil sertifikatlashtirish, Malakalar milliy doirasi, kasbiy malaka, ta'lim sifati, xalqaro tajriba.*

Перспективы совершенствования процессов государственной политики в сфере профессионального образования

Гайбиева МАЛИКА,
независимый исследователь Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека

Аннотация: в данной статье анализируются актуальные вопросы совершенствования государственной политики в сфере профессионального образования в Узбекистане. Исследованы нормативно-правовые основы системы профессионального образования, сформирован-

ные в 2019–2020 годах, современное состояние системы, её взаимосвязь с рынком труда, а также институциональные причины существующих проблем. На основе документального, статистического и сравнительного анализа выявлено несоответствие между высоким уровнем охвата профессиональным образованием и результатами интеграции молодых специалистов в рынок труда. Установлено, что к основным системным проблемам относятся недостаточная институциональная интеграция работодателей в образовательный процесс, слабая связь механизмов финансирования с фактическими результатами обучения и недостаточное развитие независимой системы сертификации профессиональных компетенций. С учётом международного опыта предложена четырёхблочная модель совершенствования государственной политики, включающая: управление, взаимодействие с работодателями, финансирование, ориентированное на результаты, и независимую оценку качества и квалификаций. Реализация предложенной модели позволит перейти от преимущественного расширения охвата профессиональным образованием к обеспечению его измеримых результатов на рынке труда.

Ключевые слова: *профессиональное образование, государственная политика, профессиональная подготовка, рынок труда, занятость молодёжи, работодатели, финансирование по результатам, независимая сертификация, Национальная рамка квалификаций, профессиональные компетенции, качество образования, международный опыт.*

Prospects for improving public policy processes in the field of professional education

Malika GAYBIYEVA,
Independent Researcher, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

Abstract: this article examines current issues and prospects for improving public policy in the field of vocational and professional education in Uzbekistan. The study analyzes the regulatory and institutional framework of the professional education system established in 2019–2020, its current scale, interaction with the labor market, and the institutional causes of existing challenges. Using documentary, statistical, and comparative analysis, the study identifies a significant gap between the high coverage of professional education and the labor market outcomes of young people. The findings indicate that the main systemic challenges include insufficient institutional involvement of employers in the educational process, weak links between funding mechanisms and actual educational outcomes, and the limited development of independent certification of professional qualifications. Drawing on international experience, the article proposes a four-block model for improving public policy in professional education, comprising

governance, employer engagement, performance-based financing, and independent quality and qualification assessment. The proposed model is aimed at shifting policy priorities from further expansion of educational coverage toward converting the existing coverage into measurable and sustainable labor market outcomes.

Key words: *professional education, vocational education and training, public policy, labor market, youth employment, employers, performance-based financing, independent certification, National Qualifications Framework, professional qualifications, education quality, international experience.*

Bugungi kunda mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida inson kapitalining sifati, mehnat resurslarining raqobatbar-doshligi hamda iqtisodiyotning tarkibiy o‘zgarishlariga mos kadrlar tayyorlash tizimining samaradorligi strategik ahamiyat kasb etmoqda. Texnologik yangilanish, raqamli iqtisodiyotning kengayishi va mehnat bozorida yangi kompetensiyalarga bo‘lgan talabning ortishi professional ta’lim tizimini davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylantirmoqda. Shu nuqtayi nazardan, professional ta’limning vazifasi faqat aholining muayyan qismini kasbiy tayyorgarlik bilan qamrab olish emas, balki mehnat bozori ehtiyojlariga mos, amaliy kompetensiyalarga ega va ish beruvchilar tomonidan tan olinadigan malakali kadrlarni tayyorlashdan iborat.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda professional ta’lim tizimini institutsional jihatdan qayta shakllantirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. 2019-yilda kasb-hunar ta’limining majburiyligi bekor qilinib, uni ixtiyoriy asosda tashkil etish tamoyili belgilandi [1]. 2020-yilda esa, Vazirlar Mahkamasining 466-son qarori bilan uzluksiz professional ta’limning uch bosqichli modeli – kasb-hunar maktabi, kollej va texnikumdan iborat tizim normativ-huquqiy jihatdan mustahkamlandi [2]. Mazkur o‘zgarishlar ta’lim mazmunini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish va kasbiy malakalarni yagona mezonlar asosida shakllantirish uchun institutsional asos yaratdi.

Shu bilan birga, tizimning miqdoriy kengayishi bilan sifat va natijadorlik ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi nisbat masalasi tobora dolzarb bo‘lib bormoqda. Ta’lim muassasalari va o‘quvchilar sonining ko‘pligi o‘z-o‘zidan professional ta’limning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini anglatmaydi. Tizim faoliyatining haqiqiy samarasi bitiruvchilarning egallagan kompetensiyalari, ularning mehnat bozorida talab qilinishi, ishga joylashish barqarorligi va olingan malakaning ichki hamda tashqi mehnat bozorlarida tan olinishi orqali namoyon bo‘ladi.

Mazkur masala yoshlar mehnat bozoridagi mavjud tendensiyalar fonida yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Bir tomondan, professional ta’lim bilan qamrovning yuqori darajaga ko‘tarilishi kasbiy tayyorgarlik olish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, yoshlar bandligi, norasmiy bandlik va ish beruvchilar talab qilayotgan kompetensiyalar bilan ta’lim natijalari o‘rtasidagi tafovut

tizim oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda [3; 4]. Bundan tashqari, oliy ta’lim bilan qamrovning jadal oshishi professional ta’lim muassasalari o‘rtasidagi raqobatni kuchaytirmoqda. Bunday sharoitda professional ta’limning jozibadorligi uning bitiruvchilarini tez, barqaror va munosib ish bilan ta’minlash qobiliyatiga bevosita bog‘liqdir.

Muammoning yana bir jihati boshqaruv mexanizmlarini natijadorlik tamoyili asosida qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Agar davlat siyosatida asosiy mezon o‘quvchilar soni yoki muassasalar tarmog‘ining kengligi bilan cheklanib qolsa, tizimning real iqtisodiy samaradorligini aniqlash qiyinlashadi. Aksincha, moliyalashtirishni bitiruvchilarning bandligi, malaka darajasi va mustaqil sertifikatlash natijalari bilan bog‘lash davlat mablag‘laridan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Mavzuning ilmiy jihatdan o‘rganilganlik darajasi bir xil emas. Normativ-huquqiy hujjatlar, rasmiy statistik ma’lumotlar va xalqaro tashkilotlarning tahliliy hisobotlari muntazam e’lon qilinayotgan bo‘lsa-da [1; 2; 3; 4; 5], mavjud ma’lumotlarni davlat siyosatining samaradorligini baholashga imkon beradigan yagona analitik yondashuv doirasida tizimlashtirish bo‘yicha tadqiqotlar nisbatan cheklangan.

Shundan kelib chiqib, mazkur maqolaning maqsadi – O‘zbekistonda professional ta’lim sohasidagi davlat siyosatining joriy holati va natijadorligini statistik hamda qiyosiy ko‘rsatkichlar asosida baholash, tizimning asosiy institutsional muammolarini aniqlash hamda xalqaro tajribani hisobga olgan holda siyosatni takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Tadqiqot hujjatli tahlil, statistik tahlil va qiyosiy baholash usullari bilan olib borildi. Me’yoriy asos sifatida Prezidentning PF-5812-son Farmoni [1], Vazirlar Mahkamasining 466-son qarori [2] va Malakalar milliy doirasi to‘g‘risidagi hujjat [3] o‘rganildi. Statistik ma’lumotlar Yevropa Komissiyasining hisoboti [3], xalqaro tahliliy nashrlar [4] hamda Jahon banki hujjatlari [5] asosida shakllantirildi. Xalqaro qiyoslash uchun Cedefop ma’lumotlar bazasi ko‘rsatkichlari [6; 7] va OECD hisoboti [8] qo‘llanildi. Ko‘rsatkichlar 2023–2025-yillar holatiga tegishli.

1. Me’yoriy-huquqiy asos va boshqaruv. Professional ta’limning huquqiy asosi 2019–2020-yillarda shakllantirildi va u tizimning uch bosqichli tuzilishini, muassasalarning namunaviy nizomlarini, o‘qishga qabul tartibini hamda moliyalash mexanizmlarini belgilaydi (1-jadval) [2]. Boshqaruv sohasida ham o‘zgarish yuz berdi: kasb-hunar ta’limini rivojlantirish bo‘yicha alohida agentlik tashkil etilib, uning tasarrufiga 598 ta texnik kollej o‘tkazildi [4]. Bu qadam tarmoqni yagona markazdan boshqarish imkonini beradi, biroq boshqaruvning o‘zi natijani avtomatik ravishda yaxshilamaydi – hal qiluvchi omil boshqaruv qanday ko‘rsatkichlarga qarab olib borilishidir.

2. **Tizimning joriy holati.** Miqdoriy ko‘rsatkichlar bo‘yicha tizim juda katta hajmga ega: mamlakatda 1 423 ta kasb-hunar

1-jadval

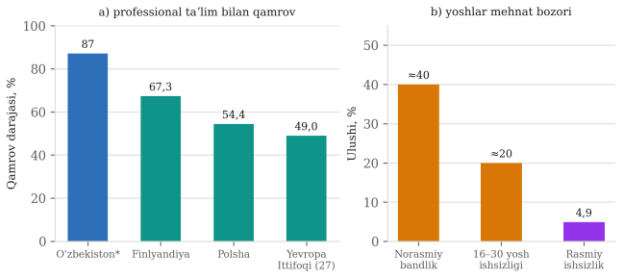
Professional ta'limning me'yoriy-huquqiy asosi

Hujjat	Sana	Asosiy mazmuni
PF-5812-son Prezident Farmoni	06.09.2019	Professional ta'lim tizimini takomillashtirish; kasb-hunar ta'limining ixtiyoriy asosga o'tkazilishi
Vazirlar Mahkamasining 466-son qarori	07.08.2020	Uch bosqichli tizim (kasb-hunar maktabi — kollej — texnikum); namunaviy nizomlar; qabul tartibi; moliyalash
Malakalar milliy doirasi	15.05.2020	Malaka darajalarining yagona tizimi; ta'lim natijalarini tavsiflash asosi
Taraqqiyot strategiyasi	2022–2026	Kadrlar tayyorlash va bandlikni ta'minlash bo'yicha maqsadli ko'rsatkichlar

Manbalar: [1]; [2]; [3].

ta'limi muassasasi faoliyat yuritib, ularda 1 064 028 nafar o'quvchi ta'lim oladi; o'quvchilarning 48,1% i – qizlar. Bu 9-sinf bitiruvchilarining 87% iga to'g'ri keladi [3] (1-rasm, a). Qiyoslash uchun: Yevropa Ittifoqi bo'yicha yuqori o'rta ta'lim oluvchilarning atigi 49,0% i kasb-hunar yo'nalishini tanlaydi [9], Finlyandiyada bu ko'rsatkich – 67,3 % [7], Polshada esa, 54,4 % ni tashkil etadi [6]. Shuni ta'kidlash lozimki, mazkur ko'rsatkichlar turli metodikalar bo'yicha hisoblangan (O'zbekistonda – 9-sinf bitiruvchilari ichidagi ulush, Yevropada – yuqori o'rta ta'lim oluvchilar ichidagi ulush), shu sababli ularni bevosita qiyoslash shartli xarakterga ega. Shunga qaramay, tizim qamrovining kengligi shubhasizdir.

Mehnat bozoridagi manzara esa boshqacha (1-rasm, b). 16–30 yoshdagi yoshlarning taxminan har beshinchisi ishsiz [3], norasmiy bandlik ulushi ishchi kuchining qariyb 40 % ini tashkil etadi, mehnat bozoriga esa, har yili 700 mingga yaqin yosh kirib keladi [4]. 2025-yilning uchinchi choragida rasmiy ishsizlik darajasi 4,9 % ni tashkil etgan bo'lsa-da, ro'yxatga olingan ish izlovchilar soni 760 mingga yetgan [4]. Bu raqamlar birgalikda quyidagini ko'rsatadi: ta'lim tizimiga kirish keng ochilgan, ammo undan mehnat bozoriga chiqish yo'li yetarlicha samarali emas.

1-rasm. Professional ta'lim bilan qamrov (a) va yoshlar mehnat bozori ko'rsatkichlari (b)
* O'zbekiston bo'yicha – 9-sinf bitiruvchilari ichidagi ulush.

Vaziyatni murakkablashtiruvchi yana bir omil – oliy ta’limning jadal kengayishi. 18–23 yoshdagilar orasida oliy ta’lim bilan qamrov 2017-yildagi 8,3 % dan 2024/2025-o‘quv yilida 47,7 % ga ko‘tarildi [4]. Bu, bir tomondan, kadrlar salohiyatining o‘sishini bildirsa, ikkinchi tomondan, professional ta’lim uchun raqobat muhitini). keskinlashtiradi: o‘rta maktab bitiruvchisi uchun kasb-hunar ta’limi endi yagona yo‘l emas. Bunday sharoitda professional ta’lim tizimi o‘zining ustunligini faqat bitta narsa bilan – bitiruvchining tez va barqaror ishga joylashishi bilan isbotlashi mumkin (2-jadval

2-jadval

Professional ta’lim va yoshlar mehnat bozorining asosiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Qiymat	Manba va yil
Kasb-hunar ta’limi muassasalari	1 423 ta	[3], 2023-y.
O‘quvchilar soni	1 064 028 nafar	[3], 2023-y.
O‘quvchilar orasida qizlar ulushi	48,1 %	[3], 2023-y.
9-sinf bitiruvchilarining qamrovi	87 %	[3], 2023-y.
Agentlik tasarrufidagi texnik kollejlar	598 ta	[4], 2025-y.
16–30 yoshdagi ishsizlik	har 5 tadan 1 nafar	[3]
Norasmiy bandlik ulushi	~40 %	[4], 2025-y.
Mehnat bozoriga yillik kirim	~700 000 nafar	[4], 2025-y.
Ro‘yxatga olingan ish izlovchilar	760 000 nafar	[4], 2025-y.

Manbalar: [3]; [4].

3. Asosiy muammolar va ularning sabablari. Qamrov va natija o‘rtasidagi tafovutning uchta tizimli sababi ajratiladi (3-jadval). Birinchisi – ish beruvchining tizimga institutsional integratsiyasi darajasining pastligi. Xalqaro tajribada bu aloqa me’yoriy tarzda kafolatlanadi: Polshada ishlab chiqarish amaliyotining eng kam hajmi qonun bilan belgilangan (31,8 % va 50 %) [6], Germaniyada esa o‘quv vaqtining qariyb 60 % i korxonada o‘tadi [8]. Ikkinchisi – moliyalashning natijaga bog‘lanmaganligi: mablag‘, asosan, o‘quvchilar soniga qarab taqsimlanadi, bu esa muassasani qabul hajmini oshirishdan manfaatdor qiladi, bitiruvchini ishga joylashtirishdan emas [7]. Uchinchisi – ta’lim natijalarini mustaqil baholash tizimining yetarli rivojlanmaganligi: Malakalar milliy doirasi 2020-yilda tasdiqlangan bo‘lsa-da [3], uning asosidagi mustaqil sertifikatlashtirish amaliyoti hali keng yoyilmagan.

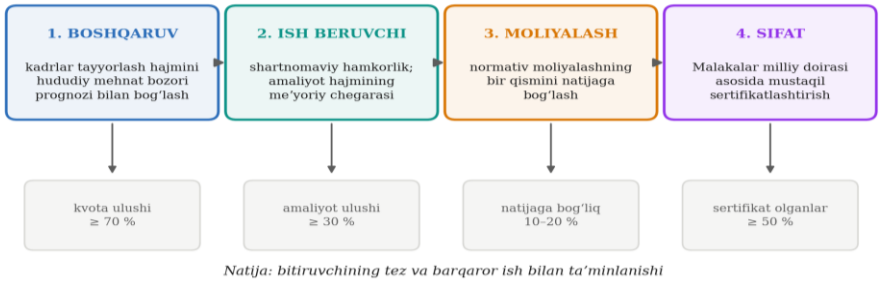
3-jadval

Asosiy muammolar, ularning sabablari va oqibatlari

Muammo	Sababi	Oqibati
Bitiruvchi malakasining ish beruvchi talabiga mos kelmasligi	Ish beruvchining o‘quv jarayoniga institutsional jalb etilmaganligi; amaliyot hajmi me’yoriy belgilanmagani	Yoshlar ishsizligining yuqoriligi; qayta o‘qitish xarajatlari
Muassasalarning natijaga qiziqishining pastligi	Moliyalashning o‘quvchilar soniga bog‘langanligi	Qabul hajmini oshirishga intilish; bitiruvchi taqdiri kuzatilmasligi
Diplom va haqiqiy malaka o‘rtasidagi tafovut	Mustaqil sertifikatlashtirish tizimining yetarli rivojlanmagani	Ish beruvchi ishonchining pastligi; norasmiy bandlikka o‘tish
Hududiy nomutanosiblik	Kadrlar tayyorlash hajmining hududiy mehnat bozori tahlili bilan bog‘lanmagani	Ayrim kasblar bo‘yicha ortiqcha, ayrimlari bo‘yicha yetishmovchilik

Manbalar: [3]; [4]; [6]; [7].

4. Takomillashtirish istiqbollari. Yuqoridagi tahlil davlat siyosatini to‘rt o‘zaro bog‘liq blok bo‘yicha takomillashtirishni taqozo etadi (2-rasm, 4-jadval). Modelning mantig‘i ketma-ket: boshqaruv hududiy mehnat bozori tahliliga tayanadi; ish beruvchi bilan hamkorlik shartnomaviy asosda rasmiylashtiriladi; moliyalash erishilgan natijaga bog‘lanadi; sifat esa mustaqil sertifikatlashtirish orqali tasdiqlanadi. Bunday yondashuv mintaqamizda ham sinovdan o‘tmoqda: Qozog‘istonda 2024-yildan normativ moliyalash samaradorlik ko‘rsatkichlariga bog‘liq holda oshirilgan [10]. Bloklardan birortasi ishlamasa, qolganlarining samarasi ham pasayadi.

2-rasm. Professional ta’lim sohasida davlat siyosatini takomillashtirishning to‘rt blokli modeli

4-jadval

Takomillashtirish yo‘nalishlari, indikatorlari va maqsadli qiymatlari

Blok	Chora-tadbir	Indikator	Maqsadli qiymat
1. Boshqaruv	Kadrlar tayyorlash hajmini hududiy mehnat bozori prognozi bilan bog‘lash	Prognoz asosida shakllantirilgan qabul kvotasi ulushi	≥ 70 %
2. Ish beruvchi	Korxonalar bilan shartnomaviy hamkorlik va amaliyot hajmining me’yoriy chegarasi	O‘quv vaqtidagi ishlab chiqarish amaliyoti ulushi	≥ 30 % (Polsha tajribasi)
3. Moliyalash	Normativ moliyalashning bir qismini natijaga bog‘lash	Bandlik ko‘rsatkichiga bog‘langan mablag‘ ulushi	10–20% (Finlyandiya tajribasi)
4. Sifat	Malakalar milliy doirasi asosida mustaqil sertifikatlashtirish	Mustaqil sertifikat olgan bitiruvchilar ulushi	≥ 50 %

Manbalar: [3]; [6]; [7] asosidagi qiyosiy tahlil natijalari.

5. Yangi tashabbuslar va ularning tizimdagi o‘rni. So‘nggi yillarda qabul qilingan bir qator tashabbuslar yuqorida sanab o‘tilgan muammolarni hal etishga qaratilgan. 2026-yili mamlakatda «yoshlarni zamonaviy kasblarga o‘rgatish yili» deb e’lon qilindi; 2026/2027-o‘quv yilidan boshlab, yagona davlat imtihonlari tizimi joriy etilmoqda [4]. Ta’limni moliyalash sohasida Jahon banki ko‘magida amalga oshirilayotgan dastur uch yil ichida 600 ming nafar yoshni qamrab olishi rejalashtirilgan bo‘lib, mablag‘ning 80% i kam ta’minlangan oilalar farzandlari va qizlarga yo‘naltiriladi [5]. Bundan tashqari, 14 ta texnik kollejda xalqaro BTEC dasturlari joriy etilgan [4].

Ushbu tashabbuslar tizimning kirish tomonini – moliyaviy imkoniyat va dastur sifatini yaxshilashga qaratilgan. Biroq ularning hech biri chiqish tomonini, ya’ni bitiruvchining mehnat bozoridagi taqdirini bevosita o‘lchamaydi. Shu sababli mavjud tashabbuslarni bandlik monitoringi va natijaga bog‘langan moliyalash mexanizmi bilan to‘ldirish maqsadga muvofiq: aks holda kiritilayotgan mablag‘ning samarasi baholanmay qoladi.

Olingan natijalar O‘zbekistonda professional ta’lim sohasidagi davlat siyosati rivojlanishining hozirgi bosqichini mazmunan qayta baholash zarurligini ko‘rsatadi. 2019–2020-yillardagi institute-sional islohotlar natijasida tizimning huquqiy va tashkiliy asoslari shakllantirildi, keyingi davrda esa asosiy e’tibor qamrovni kengaytirishga qaratildi. 9-sinf bitiruvchi-larining 87 foizi professional ta’limga jalb etilgani [3] ushbu yo‘nalishda sezilarli miqdoriy natijaga erishilganini ko‘rsatadi. Biroq siyosatshunoslik nuqtayi nazaridan davlat siyosatining muvaffaqiyatini faqat

qamrov ko‘rsatkichlari orqali baholash yetarli emas: siyosatning haqiqiy samaradorligi uning belgilangan maqsadlarni qanday darajada amaliy natijaga aylantirayotgani bilan belgilanadi.

Shu jihatdan, professional ta’lim siyosatida «qamrovni kengaytirish» bosqichidan «natijadorlikni ta’minlash» bosqichiga o‘tish zarurati yuzaga kelmoqda. Davlat siyosatini baholash mezonlari «Qancha yosh ta’limga jalb qilindi?» degan ko‘rsatkichdan «Ta’lim natijasida qancha yosh talab qilinadigan malakaga ega bo‘ldi, ishga joylashdi va mehnat bozorida barqaror faoliyat yuritmoqda?» degan natijaviy ko‘rsatkichlarga bosqichma-bosqich ko‘chirilishi lozim.

Xalqaro qiyosiy ma’lumotlar ham ushbu xulosani tasdiqlaydi. Finlyandiyada professional ta’lim qamrovi 67,3 foiz bo‘lgan holda bitiruvchilar bandligi – 78,0 foizni [7], Polshada esa qamrov 54,4 foiz bo‘lgan holda bandlik 81,9 foizni tashkil etadi [6]. Bu ko‘rsatkichlar qamrov darajasi bilan mehnat bozoridagi natija o‘rtasida avtomatik bog‘liqlik mavjud emasligini ko‘rsatadi. Farqni izohlovchi asosiy institutsional omil – ta’lim muassasalari, ish beruvchilar va davlat organlari o‘rtasidagi hamkorlikning shakllanganlik darajasidir.

Moliyalashtirish mexanizmi mazkur transformatsiyaning muhim vositalaridan biridir. Agar resurslarni taqsimlashda asosiy mezon o‘quvchilar soni bo‘lib qolsa, muassasaning institutsional rag‘bati ham miqdoriy ko‘rsatkichlarni oshirishga yo‘naladi. Natijaga asoslangan moliyalashtirish esa davlat resurslarini siyosatning yakuniy maqsadlari – malaka, bandlik va mehnat bozoridagi barqarorlik bilan bog‘lash imkonini beradi. Biroq uning samarali ishlashi uchun bitiruvchilarning bandlik trayektoriyasini kuzatish imkonini beruvchi yagona axborot tizimi zarur; aks holda natijaga bog‘langan moliyalash formal hisobot ko‘rsatkichlarini ishlab chiqarishga olib keladi.

Malakalar milliy doirasining amaliy qo‘llanilishi ham natijadorlikni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. 2020-yilda uning normativ asoslari shakllantirilgan bo‘lsa-da [3], to‘liq samara kasbiy kompetensiyalarni mustaqil baholash va sertifikatlashtirish mexanizmlari bilan ta’minlanadi: mustaqil sertifikatlashtirish davlat hujjatini mehnat bozoridagi real malaka talablari bilan bog‘lovchi institutsional ko‘prik vazifasini bajaradi. Siyosatni baholashda mehnat migratsiyasi omilini ham hisobga olish zarur: 2025-yilda pul o‘tkazmalari hajmining 18,9 milliard AQSh dollariga yetgani mamlakat mehnat resurslarining tashqi bozorlar bilan yuqori bog‘liqligini ko‘rsatadi [4], bu esa milliy malakalarni xalqaro ramkalar bilan muvofiqlashtirishni taqozo etadi.

Tadqiqotning cheklovlari. Birinchidan, eng to‘liq statistik ma’lumotlarning ayrimlari 2023-yilga tegishli bo‘lib, keyingi davr uchun uzluksiz va taqqoslanadigan ma’lumotlar bazasi hali to‘liq shakllanmagan. Ikkinchidan, bitiruvchilar bandligi bo‘yicha ochiq milliy statistikaning cheklanganligi siyosat natijalarini bevosita baholash imkoniyatini qisqartiradi. Uchinchidan, xalqaro qiyoslashda statistik metodologiya va ta’lim tizimlari tuzilishidagi farqlarni hisobga olish zarur; shu bois xorijiy ko‘rsatkichlar tayyor me’yor
.

emas, balki siyosat dizayni uchun qiyosiy analitik asos sifatida qaralishi lozim.

1. O‘zbekistonda professional ta’lim sohasidagi davlat siyosatining institutsional-huquqiy asoslari 2019–2020-yillarda tubdan qayta shakllantirildi: uch bosqichli tizimning joriy etilishi, namunaviy nizomlarning tasdiqlanishi va Malakalar milliy doirasining shakllantirilishi mazkur sohani alohida siyosiy-boshqaruv yo‘nalishi sifatida institutsionallashtirishga zamin yaratdi.

2. Tizim miqdoriy qamrov bo‘yicha yuqori ko‘rsatkichlarga erishgan: 1 423 ta muassasada 1 064 028 nafar o‘quvchi ta’lim olmoqda, 9-sinf bitiruvchilarining 87 % i professional ta’limga jalb etilgan. Biroq qamrovning o‘zi davlat siyosati muvaffaqiyatining yakuniy mezoni bo‘la olmaydi – baholashda «kirish» ko‘rsatkichlaridan «natija» ko‘rsatkichlariga o‘tish talab etiladi.

3. Yuqori qamrov bilan yoshlar mehnat bozoridagi holat o‘rtasidagi tafovut «qamrov–natija» nomutanosibligini ko‘rsatadi: 16–30 yoshdagilar orasida ishsizlikning yuqoriligi, norasmiy bandlikning qariyb 40 foizni tashkil etishi va mehnat bozoriga har yili qariyb 700 ming nafar yoshning kirib kelishi muammoni ta’lim, bandlik va iqtisodiy siyosatning o‘zaro muvofiqlashtirilishini talab qiluvchi kompleks masala sifatida ko‘rishni taqozo etadi.

4. Natijadorlikni cheklayotgan uchta asosiy institutsional muammo aniqlandi: ish beruvchilar ishtirokining yetarli darajada institutsionallashmagani, moliyalashtirish mexanizmlarining natijadorlik ko‘rsatkichlari bilan zaif bog‘langani hamda mustaqil malaka sertifikatlashtirish tizimining yetarlicha rivojlanmagani.

5. Taklif etilgan to‘rt blokli model: boshqaruv → ish beruvchi → moliyalash → sifat – siyosatni institutsional jihatdan qayta tashkil etishning o‘zaro bog‘liq mexanizmi sifatida qaralishi mumkin. Modelda davlatning roli moliyalashtirish va nazorat bilan cheklanmay, strategik rejalashtirish, manfaatdor tomonlarni muvofiqlashtirish, natijalarni monitoring qilish va siyosiy javobgarlikni ta’minlash funksiyalarini ham qamrab oladi.

6. Modelni mamlakat miqyosida birdaniga joriy etishdan ko‘ra, avvalo, mehnat bozori tarkibi va iqtisodiy ixtisoslashuvi bir-biridan farq qiladigan hududlarda pilot loyihalar orqali sinovdan o‘tkazish maqsadga muvofiq. Pilot natijalari asosida indikatorlarning maqbulligi qayta baholanib, muvaffaqiyatli amaliyotlar bosqichma-bosqich milliy darajaga kengaytirilishi mumkin. Shu tariqa professional ta’lim siyosati doimiy monitoring, baholash va qayta aloqa mexanizmlariga asoslangan adaptiv davlat siyosati modeliga aylanadi.

Manba va adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentyabrdagi «Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» gi PF-5812-son Farmoni. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 7-avgustdagi «O'zbekiston Respublikasida uzluksiz boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus professional ta'lim tizimini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida» gi 466-son qarori. – URL: https://lex.uz/docs/-4945840
3. European Commission (INTPA). VET and skills development in Uzbekistan. – Vientiane, 2023. – URL: https://capacity4dev.europa.eu/media/131609/
4. Uzbekistan's Growth Story Has a Skills Problem // The Times of Central Asia. – 2025. – URL: https://timesca.com/uzbekistans-growth-story-has-a-skills-problem/
5. World Bank. Modernized student financing system to expand access to education for 600,000 young people in Uzbekistan: Press release. – 2025. – URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/12/11/modernized-student-financing-system-to-expand-access-to-education-for-600000-young-people-in-uzbekistan
6. Cedefop. Vocational education and training in Poland: Short description. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025. – URL: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED674490.pdf
7. Cedefop. VET in Europe database: Finland. – Thessaloniki, 2025. – URL: https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/finland-u3
8. OECD. Vocational Education and Training Systems in Nine Countries. – Paris: OECD Publishing, 2025. – DOI: 10.1787/1a86eb6c-en
9. Cedefop. What is new in IVET? Key pointers from statistics. – Thessaloniki, 2025. – URL: https://www.cedefop.europa.eu/en/data-insights/what-new-ivet-key-pointers-statistics
10. The Year of Vocational Professions: Launching the Transformation of Technical and Vocational Education in Kazakhstan. – 2025. – URL: https://primeminister.kz/en/news/the-year-of-vocational-professions-launching-the-transformation-of-technical-and-vocational-education-in-kazakhstan-29555